

Det frie initiativ, naturromantik eller fest i gaden?

Lone Rahbek Christensen

Institut for europæisk folkelivsforskning, Köpenhamn

Några tolkningar av senare års forskning utifrån begreppsparet livsform och levnadsvillkor presenteras. Artikeln är en bearbetning av "Boligform og livsform" i boken "Hvad er en god bolig?" utgiven av Danske Arkitekters Landsforbund, 1987.

Hvem ville ikke gerne have et smukt hus i naturskønne omgivelser, hvor man rigtigt kunne gå ture og koble af til fuglesang og blomsterduft? Der skulle selvfølgelig være en have til huset - måske anlagt efter engelsk inspiration med gamle roser og et hjørne med duftende krydderurter. Naboerne skulle også have sans for det. Hvem ville bo op ad dem, der støjer med musik i weekenden, eller dem der anbringer uskønne skure i haven, så de skæmmer ens udsigt og æstetiske oplevelse - for slet ikke at tale om at have en nabo med en lille virksomhed, hvis produktion lugter og larmer lige op ad ens dejlige bolig? Man kunne selvfølgelig altid anklage sådanne naboer for støj-, lugt- eller miljøforurening, men man er vel helst fri for det?

Hvorfor støjer, lugter og roder disse mennesker egentlig? Har de slet ikke sans for fred og ro?

I egen selvforståelse roder og støjer disse mennesker ikke unødigt. Deres bolig og dens område har en anden betydning i deres livsformer end tilfældet er for den, der drømmer om ro og afkobling i og ved boligen.

Hverdagsliv kan groft opdeles mellem en række kontrasterende livsformer: én hvor man arbejder for at kunne udfolde sig i sin *fritid*, én hvor man ind imellem "kobler af" for at kunne udfolde sig helt igennem sit *arbejde*, og endelig én hvor der ikke skælnes mellem arbejde og fritid, men hvor man kan tale om, at man udfører et *dagsværk*.

Den sidste er *den selvstændige livsform*, som hovedsageligt findes blandt selvstændigt erhvervsdrivende, men også blandt visse grupper af lønansatte. For en del selvstændige er bolig og arbejdsplads ét hele: det gælder både på

gården, for mange butiksindehaveres vedkommende og i de moderne industri-kvarterer i byernes omegnskvarterer, hvor der i 70'ernes byplanlægning er taget højde for, at det er praktisk for mange selvstændige at bo op og ned af arbejdspladsen, så man kan smutte frem og tilbage mellem værksted og bolig, som det nu passer sig.

I denne livsform værdsætter man "at være sin egen herre" forstået sådan, at man ikke ligger andre til last, og at man har indflydelse på sin egen hverdag på den måde, at jo mere man yder, jo mere får man ud af det. Boligen er centrum for mange aktiviteter og familiens trivsel. Aktiviteterne udføres med glæde, ikke som pligter, for de er attraktive i sig selv. At man ikke vil ligge andre til last, skal ikke misforstås til, at man ikke samarbejder med andre. Tværtimod arbejder man tæt sammen med andre; man bytter ting og ydelser med dem.

Boligen og grunden omkring huset kan næsten ligne et stort værksted, hvor man dels løser opgaver, dels opbevarer *forråd*. Disse forråd består af alt muligt materielt og immaterielt: dybfrysere med grøntsager, fisk og kød, skure med kartofler eller høns, hylder med stof, som man kan sy tøj af, andre hylder med marmelade osv. Det immaterielle forråd består af samvær med de venner, der udgør et potentielt forråd af bytte- og hjælperelationer. Man samles over et måltid mad eller en kop kaffe og udveksler varer og tjenester.

Udenfor huset må der gerne være plads til en pram, en jolle, en trailer, et sted hvor man kan tørre garn og ruser, et sted til en gammel udslidt traktor og nogle tomme olietønder - gode materialer, der måske kan bruges en anden gang. Gamle vinduer stilles forsigtigt et sted; de kan måske bruges til mistbænke, drivhuse, i fiskeboden, i hønsehuset - for slet ikke at tale om i en tilbygning til boligen.

Omegnen inddrages også i forrådssamlingen: i vandløb fanger man fisk med redskaber "der kaster noget af sig", man går på jagt for at få kød, man opstiller bistader, så man får honning. De anlæg, der kræves, for at man i denne livsform kan samle sine forråd, laver man ofte selv. Det gøres efter det princip, at det skal være godt og ikke koste kontante penge. Det er anlæg, der i folks egne øjne er sirlige og tjener et formål, men de er ikke "arkitekttegnede". For disse mennesker er det at have et skur med et forråd skønt i sig selv.

Anderledes er det i den livsform, *hvor man realiserer sig selv i fritiden*. Den kaldes *lønarbejderlivsformen*. Man tjener sine penge til fritiden i arbejdstiden, hvor man ikke søger de store udfordringer. Fritidsbeskæftigelserne har mere karakter af hobby. En hobby må koste penge i modsætning til den selvstændiges system, der var pengebesparende.

Privatlivet i lønarbejderlivsformen kan leves på en lang række måder, der hænger sammen med, hvordan man bruger sin bolig. For nogen betyder den meget lidt; den bruges til udhvilning. Resten af fritiden foregår uden for boli-

gen: i sportsklubben, på værtshuset, i beboerhuset, i en forening, i bingohal, på aftenskole, i hobbyklub, i kolonihave, på campingplads eller på charterrejse. Boligen kan i så fald være lille og skal være nem at vedligeholde. Til gengæld kræves der mange offentlige anlæg til kollektivt brug i fritiden.

I den anden variant af denne livsform er familielivet i og omkring boligen centrum for fritidslivet. Man tjener penge til at forbedre de materielle goder: parcelhuset, tilbygning, nye dyre blyruder, bil, sommerhus, opvaskemaskine, nye møbler, campingvogn. Fritiden går med f.eks. vedligeholdelse og om- og udbygning på ejendommen, ofte i selskab med familie og venner, som man så hygger sig med samtidig. Tit er man ligesom i den selvstændige livsform involveret i bytte- og lånerelationer til naboer og venner.

Afgørende for, hvorledes lønarbejderfamilien bruger sin bolig, og hvorledes økonomien rækker til i hverdagen, er hustruens livsform. Mange lønarbejderhustruer bærer ikke den samme livsform som deres mand. Kvindernes begrebsverden er bygget op omkring hjem og familie. Det, de foretager sig i forhold til hjemmet og opretholdelsen af det familiære samvær i hjemmet, er meningen med livet - også selvom de har arbejde. Boligen har derfor meget større betydning for disse kvinder, end den har for deres mand. Indretningen af hjemmet, opbygningen af den hjemlige hygge og vedligeholdelsen af hjemmet er for disse kvinder noget dejligt - der selvfølgelig *skal* gøres, men som gøres med kærlig hånd. De nyder orden i køkkenet, orden i skabene og at være sammen med familien i stuen. Mændene derimod opfatter husarbejde som en pligt, der skal gøres hurtigst muligt. Boligen er for kvinden rammen om familielivet - det er to sider af samme sag. Det er derfor vigtigt for hendes trivsel i boligen, at familiemedlemmerne overhovedet gider være hjemme sammen med hende. Det gør de desværre ikke altid, hvorfor hendes holdning til boligen og opgaverne heri ændres, så hun i stedet opfatter sig selv som serviceapparat. Hun trives bedst sammen med en mand, der realiserer sin fritid i boligen som "familiefar".

Også i den sidste livsform indgår boligen på helt forskellig vis i mands og kvindes liv. Det er *den karrierebundne livsform*, hvor man udfolder sig igennem sit arbejde, der er det primære for en i livet. Ens færden foregår i bestemte miljøer. Man forventer, at man i fritiden har mulighed for *afkobling* i rolige, diskrete omgivelser, der er præget af et repræsentabelt udseende. Boligen, der er en del af rammen omkring afkoblingen, er med til at udtrykke den respekt, der hører til omkring karrierepersonens habitus. Den skal helst ligge i rolige omgivelser, hvor der ikke er for støjende og samværskrævende naboer.

I den klassiske karrierefamilie er det manden, der udfolder sig gennem sit spændende arbejde. Hustruen er hans bagland. Det skal ikke misforstås til, at hun i egen selvforståelse tjener ham. De udgør nemlig et team-work, hvor han er hendes forland og hun hans bagland. De udgør en symbiose, hvor de skaffer

hinanden midler til livsudfoldelse. Han tilegner sig faglige kvalifikationer, bruger dem og skaffer hende miljø og økonomi til at udfolde sit liv, hvor hun er optaget af mange former for finkulturel æstetiseren i bl.a. boligen. Det, at hun med engagement går op i boligindretningen, opdragelse af børnene, arrangeren middage, sammensætning af familiemedlemmernes garderober, har stor betydning for ham: dels slipper han for at udføre disse for ham kedelige opgaver, dels opbygger hun gennem sine æstetiserende gøremål den rette *habitus* omkring familien og dermed omkring ham. Denne *habitus* er en vigtig del af det, han sælger på arbejdsmarkedet. Derfor er hendes kunnen - hendes stil - og æstetiksans - af stor betydning for hans succes, der atter har betydning for hele familien.

Denne kvindelige kreativitet, der kommer til udtryk i bl.a. boligen, er noget den rigtige baglandskvinde nyder at søge inspiration til og nyder at gå alene med, når manden arbejder meget eller rejser. Som en baglandskvinde siger: "Jeg har min rosa periode, jeg har min blå - du ved, så maler jeg væggene rosa." Hendes æstetiseren omkring klassiske finkulturelle emner kan også dreje sig om haven, musik, kunst eller kunsthåndværk. Disse interesser må gerne ses i boligen, der på en gang udtrykker hendes kunne inden for det finkulturelle, og som samtidig er et materielt udtryk for mandens succes. Man kobler af i hendes hjem. Det er derfor boligen helst ikke skal være omgivet af andres forstyrrende støj og uæstetiske rod. Fra boligen - eller sommerhuset - må der gerne være udsigt till "natur", som denne ses med naturromantikerens øjne: Det rolige ikke-produktive landskab, hvor man på forskellig vis kobler af. Man kan enten systematisere den "videnskabeligt" som f.eks. amatørornitolog eller -botaniker. Man kan også nyde den ved en individuel sportslig "fight" - gennem jagt, fiskeri med flue og tynd, tynd line eller sejlsport. Eller man kan i naturen søge æstetisk inspiration til kunstnerisk udfoldelse.

I lønarbejderlivsformen stilles der ikke krav om ro og afkobling til fritidsområder; der må gerne ske noget - "være fest i gaden" - når man har fri. Naturoplevelserne er nogle helt andre end i karrierelivsformen. Ofte foregår de kollektivt eller i kolonier: det tætbebyggede sommerhusområde, campingpladsen, på ræd og række langs åen med de andre lystfiskere fra foreningen, til træning med hundeklubben på en mark.

Forbløffende tit er boligkvarterer *ikke* blandinger af livsformer. De værdier, der prioriteres højt for boligen - og de økonomiske omkostninger, der er ved disse værdier - gør, at de bor forskellige steder. Alligevel er konflikter, der skyldes livsformernes forskellige begreber om bolig og fritid ikke ualmindelige. Ser vi med den karrierebundne livsforms øjne på sagen: ja, så ødelægger den selvstændige livsform den æstetik, "naturen" stiller til rådighed, med skure og grej, med plastik på kartoffelmarkerne, med uskønne genbrugsmaterialer, med

lydkanoner på bundgarnspælene, med lugt fra møddinger. Lønarbejderlivsformen larmer, og de offentlige domæner, deres hobbies kræver, må bestemt flyttes ud af den karrierebundnes fritidsområder. Set med de andres øjne spænder karrierelivsformens forestillinger om "miljø" ben for, at man overhovedet kan udfolde sig "meningsfuldt".

De livsformer, der er skitseret her, ser dagliglivet med forskellige øjne, og de stiller derfor forskellige betingelser til deres omgivelser. De lever i evig konflikt med hinanden, fordi hver af livsformerne hele tiden kæmper for at opretholde eksistensbetingelserne for sig selv. Den karrierebundne livsform har nok de bedste vilkår, fordi dens syn bæres af mange, der har indflydelsesrige poster i samfundslivet og derigennem træffer beslutninger, der har konsekvens for mange. Det er vigtigt, at disse beslutningstagere forstår, at man ikke kan tvinge et livsmønster eller en æstetik ned over hovedet på befolkningsgrupper, der bærer en anden livsform end en selv. Gør man det alligevel, vil der ofte opstå uventede, besværlige situationer, når disse livsformer forsøger at kæmpe for deres vante vilkår.

Herudover har også de kvantitative forskydninger imellem livsformerne betydning for, hvordan hverdagen i boligen i fremtiden vil spænde af. Som livsformerne er beskrevet ovenfor, består en "ideel" familie af en mand med en bestemt livsform og en kvinde med en dertilhørende kvindespecifik livsform, hvori bolig og familieliv har større betydning end i hans. Parforhold er naturligvis ofte sammensat på tværs af disse modeller - og det giver anledning til mange konflikter i hjemmene. Med hensyn til fremtiden er det, der er interessant, hvorvidt den gruppe af kvinder, der bærer traditionelt mandlige livsformer, vil fortsætte med at stige.

Det er især inden for den karrierebundne livsform, der er kommet flere kvinder, der selv gør karriere, og altså ikke bærer en baglandslivsform. Disse kvinder har intet bagland. Det samme gælder mange mænd fra karrierelivsformen, fordi dennes ekspansion i 60'erne og 70'erne medførte, at mange karrieremænd blev gift med kvinder, der ikke bar baglandskvindens livsform, men en lønarbejder-hustru-livsform. Det betyder, at hun ikke er en del af hans team-work; han har dermed intet reelt bagland. Disse forhold har medført, at mange af de funktioner i karrierelivsformen, der, når der er et bagland til stede, knyttes til boligen, nu også kan købes og udføres uden for hjemmet. Der tænkes her på stigende brug af restauranter, klubber, time-share m.v. De enlige karrieremænd og -kvinder foretrækker mindre, men eksklusive boliger, der ikke bruges til så mange formål. Også inden for lønarbejderlivsformen findes der kvinder, der ikke bærer den dertilhørende hustrulivsform. Det er kvinder for hvem intet omkring familieliv og boligvedligeholdelse er attraktivt; det er tværtimod besværligt. De må - for kontante penge - købe sig fra meget af det, andre

hygger sig med at udføre og derved sparer penge ved. Det kan få selv en rimelig indtægt til at være for lille.

Nu skal man ikke forledes til at tro, at det store flertal af kvinder i fremtiden vil skifte livsform fuldstændig bort fra de kvindetypiske. Tværtimod lægger mange helt unge piger ikke skjul på, at de ønsker at få deres livsindhold i familielivet og hjemmet efter fyraften. Vi kan roligt regne med, at vi også i fremtiden har brug for boliger, hvori et familieliv skal kunne udfolde sig.

De livsformer, der her er beskrevet kort, er en række begrebsverdener, der hver især består af begreber, der hænger strukturelt sammen og dermed definerer hinanden. Man ser, opfatter og tolker sin omverden igennem sin livsforms begrebsverden. Man opsøger vilkår i sit liv ud fra, hvad der er rimeligt i ens livsform. Man vurderer og anvender eller forkaster de vilkår, der bydes en ud fra sin livsform. Det betyder, at de, der er med til at skabe vilkår for mennesker med livsformer, der er forskellige fra ens egen, må søge at sætte sig ind, hvordan de vilkår, man skaber, vil kunne indgå i disse livsformer. Vil man tilhøre den gruppe i samfundet, der er med til direkte at skabe de materielle vilkår for andres livsudfoldelse, må og skal man også kunne sætte sig ind i, hvad der er gode vilkår for andre - hvad enten disse "andre" er de livsformer, der sjældent ytrer sig i samfundsdebatten, eller disse "andre" har en adfærd eller et formsprog, som man selv synes er ukultiveret. Deres adfærd eller formsprog vil ved nærmere eftersyn sandsynligvis vise sig netop at være kultur - bare en anden kultur end ens egen. For eksempel er en bestemt æstetik vigtig for, at man i karrierelivsformen kan udtrykke den rette habitus, mens den selvsamme æstetik vil være begrænsende for livsudfoldelsen i andre livsformer. Det er nok værd at tænke over, at den livsform, der har det "grimmeste" formsprog (= mindst "arkitektede"), er den livsform, hvis livskvalitet vi oftest romantiserer omkring - nemlig den selvstændige livsform!

Sådan som livsformerne er beskrevet ovenfor, er de brugt som billeder på folks hverdagsliv. Disse billeder på folks hverdagsliv er fremkommet, fordi vi er gået ud fra nogle teoretiske begreber om forskellige typer af livsformer, der hører nøje sammen med den samfundsstruktur, som de moderne vestlige samfund består af. For at kunne bruge livsformsbegreberne i løsning af konkrete sager er man selvfølgelig nødt til at have en meget mere detaljeret viden om de enkelte livsformer og deres varianter, end det har været muligt at beskrive ovenfor. Der henvises derfor til nedenstående litteratur. Man er også nødt til at få en forståelse af forskellen mellem livsformsbegreberne og folks konkrete liv. Livsformsbegreberne er udviklet som arbejdsredskaber til brug for at kunne sætte sig ud over den kulturelle blindhed vi alle er bebyrdet med. Også om dette kan der læses mere i den omtalte litteratur.

Referenser

Thomas Højrup: *Det glemte folk*. SBI 1983.

Johannes Møllgaard: *Byens sociale geografi*. SBI 1984.

Lone Rahbek Christensen: *Hver vore veje. Livsformer, familietyper og kvindeliv*. Etnologisk Forum 1987.